

Аляксандр Чак/ Aleksandrs Čaks (1901–1950) – (сапраўднае імя – Аляксандр Чадарайніс) – латышскі паэт і празаік, якога лічаць пачынальнікам урбаністычнай паэзіі ў Латвіі.

Бяскрай жыцця мне дараваны...

Вершы

Падсвечнік

(Svečturis)

Паэма

I

Лясны жыхар, асаматнёны,
Я травамi наскрозь прапах.
І пелікан там жыў зялёны,
Як подых – далікатны птах.

Я жыў – не дбаў, без мудрагошчаў
Сярод пячор і тайных нор,
Выпойваў птаства я з прыгоршчаў,
Звяроў склікаў я на падкорм.

Падножна сам жыў, еў дасхочу,
Паіўся з каменя расой,
І спаў з казуляй побач ноччу –
Імгла ахутвала наш сон.

Пад ногі слалася бяроства,
Я строіўся – ў лісцвяны май,
І кожны пах даваўся проста –
Пакволі ноздры, паўдыхай.

Я жыў. І залаты мой кубак,
Па бераг поўны шчасцем, піў.
І вецер цалаваў у губы
І ўсе балячкі мне гаіў.

Ды ў галаве паспела дзіва –
Як распусціўся куст гваздзік,
І стала скрушліва, тужліва,
І ад усмешкі рот адвык.

Як шнар зарубцаванай раны,
Ў сабе я стаў шчаслівы зноў.
Бяскрай жыцця мне дараваны
Вялікім розумам асноў.

Так я бясконца цьмеў у высях,
Блішчаў, як з бронзы літы бог.
Схіліўся вечар, зорны высеў
І край нябёс прыпаў да ног.

Угледзеў доўгі час у сконе,
Жыцця распад і крутаверць,
Як ліжа звер табе далоні,
Перш чым пайсці наверх у смерць.

І што ў бясконцасці, у высях
Нішто не гіне ў часе тым,
Усё мяняецца, каб збыўся
Я ў ім вялікім ці малым.

Згалеў, здакучыўся, патух мой
Жыццёвы час, прыйшла пара,
Пакрыўся твар лупінай жухлай,
На сэрцы высахлым – кара.

У кожнай ночы чую: морак,
З дрэў лісце падае, гніе.
Сціскае песня птушкам горла,
І зыб па сажалцы снуе.

Мяне бярэ салодкі шолам,
Так п'яна ходзіць галава,
Зямля мне стала цёплым ротам,
Так прагна хоча цалаваць.

Я ж думаю: а што ў істоце
Ёсць існае – жыццё ці смерць?

А голас з-за плячэй: – Пастойце!
Яно ратунак вам і цвердзь!

II

І вось ідзеш ты: ноч, прадонне,
Лунаеш іскрай залатой.
Плывуць, як сон, твае далоні.
На сонцы німб над галавой.

З тваіх слядоў зляцелі птушкі,
Ручай пацёк, разліўся стаў.
Твой подых долу горы зрушыў.
І кашаль смерці ўсмешкай стаў.

Прыйшла ты – ранняе світанне.
Прастора ў сяйве залатым
Трымцела сарнаю, дыханне
Палала клёнам залатым.

З блакітна-жоўтых зорак – строі.
Нібыта Млечны Шлях – твой стан.
Я задрыжаў, як промень мроі,
І моўчкі на калені стаў.

Усё бліжэй, бліжэй ідзеш ты –
Як сена, зжухла ўсё наўкол.
І час, збянтэжаны дарэшты,
Разліў мяне, як малако.

Я зразумеў: былое – гідка,
Асуджана – тхаром смярдзець.
Бо ці ж гару ўтрымае нітка?
І чым я пераважу смерць?

Сказала ты – (цішэй, ласкавей
Бясконцасць гутарыць з крылом):
– Я тут, паэце, каб па праве
Бяссмерце да цябе прыйшло.

Узвышу я цябе над ніцым,
Ты будзеш, як падсвечнік мой,

Праменнем сонечным свяціцца,
Лунаць у небе над зямлёй.

Ступаў ты па зямлі прыгожа,
Пяшчотна клаўся мяккі крок,
Як лёгкі шолах рызы божай,
Як ружы райскае расток.

Вазьмі мяне, нясі па свеце,
Бо я твой зніч, са мной гары:
– Не рві агонь пунсовы, вецер,
У змроку дай палаць зары.

І цела залатое стала.
Мая вільготная далонь,
Што далікатна свечку брала,
Ёй аддала цяпло й агонь.

Вярнулася ты горда ў хорам,
Адкуль назад няма хады.
Ў пахучай ночы за пячорай
Ззяў клён пажарам залатым.

На п'едэстале тым высокім
Мяне спавіў зялёны шоўк,
А як закончыліся скокі
І кожны госць удаль сышоў,

Салодкі муж ішоў з табою,
А я, узнесены ўгару,
І толькі свечачка са мною, –
Я ўвесь пажадліва гару.

– Ты мой! – усмешліва сказала
З п'янючым галавы кіўком,
Дыхнула холадам і палам –
І рот прыкрыла гваздзіком.

Спярга прыпаў ён на калені,
Схапіў і ярасна прынік.
І сціснуў, быццам кветку ў жмені,
Аглушана-свядомы ўміг.

Такая злосць апанавала
Праз гэты нечаканы шок –
Нішто цяпер не замінала,
Я скінуў прэч зялёны шоўк.

Успыхнуў жарам я ў хвіліну,
З глыбінь крывёю ўспалымнеў,
І распаліў агонь мужчыну
Ўва мне мацней, паліў мой гнеў.

Твой ложак, ружамі спавіты,
Духмяна водарыць пасцель,
І ўбачыўшы, што ты адкрыта
Пяшчотам, я аж звар'яцеў.

Сляпыя ў логве звераняты.
Глушэе паляўнічы рог.
Са сховаў праз густыя шаты
Я ўсё, шалёны, бачыць мог.

Мужчыну, што табой валодаў, –
О мука, полымя, астынь! –
Ён піў з крыніцы асалодаў,
Не стала моцы крыкнуць: – Згінь!

Ты мне назначана за тое,
Што я нашу свой вечны боль,
Што кроіць сэрца залатое
Мая халодная далонь.

Чым супраць бога і закону
Падсвечнік можа памагчы? –
Ён кантам вострым і разьбёным
Разбіць умее, затаўчы.

– Далоў агонь! – І я звысока,
Згары, дзе мой прытул завіс,
Як з паднябесся стрункі сокал,
Маланкай высмаліў уніз.

Упаў. І ў галаву з размаху!
Так сокал злёту птушку б'е, –
Рассыпаўся ён пер'ем птаха;

Падсвечнік мне: – Не руш яе!

Жахлівы крык яе... Над ранкам
Прыбралі слугі ўсё. Ўзялі
Астылы труп яе каханка,
Шнурком увязаны ў кілім.

Мінула ноч сляпая скоро,
Залоціць сонца маслам дальь –
Кілім глынулі прорвы мора –
Я кінуты на волю хваль.

Франсуа Віён
(Fransuā Vijons)

Расказ пра каханне і дружбу

Дружа Франсуа! У цемры ночы
На вежы звон дванаццаць б'е гадзін;
На мосце я, прагледзеўшы ўсе вочы,
Стаю, цябе чакаючы, адзін.

Прыйдзі хутчэй, вазьмі свой меч і кубак,
Табе паведаю сваю бяду. –
Вятрэц даносіць голас твой: – Галуба,
Ужо іду.

Б'е глуха тры, ў няпрогляднай пустэчы
Над галавою бездань. У руцэ
Заціснуўшы кульбаку, ля парэнчы
Стаю. Вада булькоча у рацэ.

І толькі што куранты адгучалі,
Узнікла постаць з немай чарнаты,
Нібы з паветра выявілі горы, –
І кубак з ім, і меч. – Мой дружа, ты!

Як вугаль, чорны ўвесь, акрыты
Плашчом начным да ног, як тая здань,
І толькі паліць позіркам, нібыта
Наскрозь пранізвае твой твар і стан.

Наструнены, як хвост у дзікай кошкі,
Гатовы на атаку, на адпор,
У кожным слове быў салодкі й горкі,
Далёкі й блізкі, як мігценне зор.

Як салавей начны, язык хмяльны ягоны,
І смех, як смерч шалёны, ў ім гудзеў,
Як смерць, няўхільны быў ён і раптоўны,
Бо ні пачатку, ні канца не меў.

Часцінка сонца ён ці з пекла зброднік?
Шумела кроў у ім, як вечны бор.
Ён кіраваўся розумам гасподнім,
А ў дзёрзкасці яму за брата – чорт!

Стаіць. Усмешкаю у страх мой меціць.
Рукою рэзка шаблю з похваў – ззек! –
Канцом ляза стрыкнуўшы з неба месяц,
Яго ў далоні напалам рассек.

– Бяры і еж. Як дружбы палавіну
Прымі, на пабрацімства па крыві.
Чым паслужыць? За сябра шаблю выму,
І песняй удружу тваёй любві! –

І зноў смяецца. Есць кавалак, чутка
Чакаючы маіх таемных слоў.
Ды што зламаная раскажа дудка? –
Мне як язык раптоўна адняло.

Я ўнурана стаю, у горле прыкра.
Шпурляе ноч у прорву зорны гнеў.
Мой друг затоеным у сэрцы крыкам
Прарваўся раптам, грозна загрымеў.

– Калі б не быў ты ворванню такою,
Што згідзіць кату пэцкацца, – павер,
Пасек бы шабляй я, сваёй рукою,
Цябе цяпер. –

Нагнуўся ён і, кубкам зачарпнуўшы,
Парослай бросняю рачной вады,

У твар мне выплюхнуў смурод – аж вушы
Ад сораму гараць і ад жуды.

– Хадзем, – сказаў, – я ведаю, што трэба:
Паказвай мне акно ў яе жытло, –
На неба ўзлезу, што там тое дрэва.
З тваёй адвагі выйдзе памяло.

Ты, бачу, слабаваты у каленках, –
Тым часам там яна адным-адна:
Я не дазволю, каб твая паненка
Чакала марна давідна.

Давай мне вопратку. А нораў труса
Пакінь сабе. Мне толькі вобраз дай. –
І я пакорліва яму здаюся:
А гарам хай гарыць яно ўсё, хай!

А свет жыве ў сваім бясконцым сненні.
Імгненні порстка мчацца самахоць.
Я ўвесь трымчу: на мост кладуцца цені,
Я ўсё аддам: свой гонар, дух і плоць.

Ідзем удвух. Удвух? – Якое двое,
Калі я ззаду – дужа слабкі цуг.
Няма ні звання тут мяне, затое
Ступае з прагаю пакепнік-друг.

Акно каханай. Ён у змроку тоне.
Як пах, як бог, растаў у тым акне.
Час убівае мне хвіліны ў скроні.
У зайздрасці гару, як на ражне.

Мне слепіць вочы бляск з акна каморкі –
Бо нават камень пад разцом – і ён
Выспеўвае шчасліва боль твой горкі,
І мне карціць, няўдальцу, да акон.

Чакаю. Што мне боль твой, камень! Млосна.
Што вечнасць мне, калі і тут я – шлак.
Чакаю. Душна. Дыхаць невыносна.
Над галавою неба, як кулак.

Даволі! Хай няздара я, хай дурань,
Але ж цярпенню ёсць свая мяжа.
Я – ў дзверы. Ні душы... Адно каптурык
На ложку, як апошні смех, ляжаў.

Куды ўцяклі? Маўчаць нямыя сцены.
Яны смяюцца. Стогн. Адчай. І млосць.
І раптам бачу зрокам чарадзейным,
Хто гаспадар тут, хто нязваны госць!

Адкуль узяўся нож? Каптур дзявочы –
На сечку дробную. Я стрымгалоў
Кідаюся спытацца праўды ў вочы:
Куды ўцяклі? Нажу падайце кроў!

Лячу, і ўсё ляціць. А не ўцячэце!
Нішто! Не ўкрые іх ніякі змрок!
– Не стрыкай крапівой, калючы вецер,
Не звернеш ты мяне з дарогі ўбок!

Ага, карчма, над уваходам певень
Бляшаны. Тут яны. І я – ў карчму.
Яны! Хоць нож мой п'яны – але пэвен!
Дастань да сэрца – не бяда яму!

Калю імгненна, слепа, ненажэрна,
Як бык. Кароткі крык. Кароткі ўдар.
Ачуўся. Божа!.. Скура з жаху сшэрхла –
Забіты мною падае карчмар.

Як гэта так? Што мне рабіць? Хавацца?
Змахнуўшы кубкі, міскі са стала,
Пад ногі ўтрупяненым пагулянцам,
Крычыць насмешнік едкі Франсуа:

– Калі б не быў ты ворванню такою,
Што згідзіць кату пэцкацца – павер,
Пасек бы шабляй я, сваёй рукою,
Цябе цяпер. –

Рагоча звонка. Любіць смех і кпіны.
Віно ракою, ім усё адно.
Што ім натоўп, яны яму не вінны,

Яны шчаслівыя і п'юць віно.

– Эй, прэч назад! Не рушце! Стойце, слугі!
Паслухайце, вось так было: – крычыць, –
Я закалоў гаспадара, заслугі
Ягонаі тут няма, ён ні пры чым!

На стол ускочыў, зброяй грозна бразнуў,
Натоўп знямеў, як быццам грывнуў гром.
З усмешкай сонечнай: – Пусціце блазна,
Калі не хочаце ісці за карчмаром! –

Натоўп раздаўся. Ногі падкасіла
Нянавіць, ганьба, я ісці не мог.
Разбіты сорамам, упаў без сілы
Туды, у цемру, за парог.

пераклад з латышскай – Васіль Сёмуха

Перакладзена з выдання: Čaks A. Izlase. 1, sējums.– Rīgā: Latvijas Valsts
Izdevniecība, 1961.– 422 lpp.

Зборнік Чака “Плача ў вокны туман...” выкладзены на сайце kamunikat.org
http://kamunikat.fontel.net/www/knizki/pieraklady/siomucha/czaks/spis_czaks.htm

© Васіль Сёмуха, пераклад, 2010